

Тематски зборник радова са међународног научног скупа

ЕВРОПА НА РАСКРСНИЦИ:

ДА РАТА НЕ БУДЕ

Свеска друга

Факултет за послове студије и право
Универзитета „Унион – Никола Тесла“
Београд, 2025.

**САВРЕМЕНИ ГЕОПОЛИТИЧКИ ПРОЦЕСИ У ЕВРОПИ СА АСПЕКТА БЕЗБЕДНОСНЕ
АНАЛИТИКЕ И УПРАВЉАЊА КРИЗАМА**

Научни пројекат

ЕВРОПА НА РАСКРСНИЦИ: ДА РАТА НЕ БУДЕ

Тематски зборник радова са међународног научног скупа
Свеска друга

Издавач

Факултет за пословне студије и право, Београд, Србија Универзитета „Унион – Никола Тесла”,
Београд, Србија

За издавача

Милан Радосављевић,
Декан, Факултета за пословне студије и право, Универзитет „Унион – Никола Тесла”, Београд,
Србија

Руководилац пројекта и Главни и одговорни уредник Тематског зборника радова

Проф. др Божидар Форца

Тематски зборник са међународног научног скупа приредили

Проф. др Божидар Форца
Ванр. проф. др Горан Жупац

Припрема за штампу

СаТЦИП д.о.о., Врњачка Бања

Дизајн корица

ФПСП

Штампа

СаТЦИП д.о.о., Врњачка Бања

Тираж

50

Редакција Факултет за пословне студије и право у Београду 11070 Београд, Старо сајмиште 29,
Јурија Гагарина 149а, Србија (381)(11) 31-31-246 www.fpsp.edu.rs info@fpsp.edu.rs

ISBN 978-86-6102-097-1

**ФАКУЛТЕТ ЗА ПОСЛОВНЕ СТУДИЈЕ И ПРАВО
УНИВЕРЗИТЕТА „УНИОН – НИКОЛА ТЕСЛА“ У БЕОГРАДУ**

ЕВРОПА НА РАСКРСНИЦИ: ДА РАТА НЕ БУДЕ

Тематски зборник радова

Свеска друга

Приредили и уредили

Проф. др Божидар Форца

Ванр. проф. др Горан Жунац

Београд, Србија, 2025.

**FACULTY OF BUSINESS STUDIES AND LAW
“UNION - NIKOLA TESLA” UNIVERSITY
IN BELGRADE**

EUROPE AT THE CROSSROADS: THAT THERE IS NO WAR

Thematic Collection of Papers

Second notebook

Prepared and edited

Professor Bozidar Forca, PhD

Assoc. prof. Goran Župac, PhD

Belgrade, Serbia, 2025

НАУЧНИ ОДБОР

Емеритус, проф. др Живота Радосављевић, Интегрисани образовни систем, Београд, председник,
Академик проф. др Љубодраг Димић, Филозофски факултет Универзитета у Београду,
Академик проф. др Борислав Петровић, Правни факултет Универзитета и Сарајеву,
Академик проф. др Елизабета Ристановић, Војномедицински факултет Универзитета одбране,
Београд,
Емеритус, проф. др Мирко Грчић, Географски факултет Београд,
Проф. др Душко Вејновић, Факултет безбједности, Универзитета у Бања Луци,
Проф. др Милош Шолаја, Факултет политичких наука, Универзитета у Бања Луци,
Проф. др Жарко Ђулибрк, Факултет за безбједност и заштиту, Независни универзитет Бања Лука,
Проф. др Татјана Гергинова, Факултет безбедности Скопље, Универзитет “Св.Климент
Охридски”, Битољ,
Проф. др Зхидас Даскаловски, Факултет безбедности Скопље, Универзитет “Св.Климент
Охридски”, Битољ,
Проф. др Миха Двојмоч, Факултет за безбедносне студије, Љубљана,
Проф. др Душан Васић, Универзитет “Доња Горица”, Подгорица,
Научни саветник др Миломир Степић, Институт за политичке студије, Београд,
Проф. др Милош Ковић, Филозофски факултет Универзитета у Београду,
Проф. др Невена Петрушић, Правни факултет, Ниш,
Научна саветница др Зорица Мршевић, Институт за друштвене студије, Београд,
Проф. др Љубомир Стајић, Правни факултет, Нови Сад,
Проф. др Бранко Крга, Факултет за дипломатију и безбедност, Београд,
Проф. др Митар Ковач, Факултет за пројектни и иновациони менаџмент, Универзитета
ЕДУКОНС,
Проф. др Спасоје Мучибабић, Универзитет одбране, Београд,
Проф. др Милоје Пршић, Универзитет одбране, Београд,
Проф. др Саша Мијалковић, Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд,
Проф. др Срђан Милашиновић, Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд,
Проф. др Зоран Кековић, Факултет безбедности, Београд,
Проф. др Вера Арежина, Факултет политичких наука, Београд,
Проф. др Драган Петровић, Институт за међународну политику и привреду, Београд,
Проф. др Милан Радосављевић, Факултет за пословне студије и право, Београд,
Проф. др Драгана Радосављевић, Факултет за пословне студије и право, Београд,
Проф. др Милан Милошевић, Факултет за пословне студије и право, Београд,
Проф. др Милан Вемић, Факултет за пословне студије и право, Београд,
Проф. др Бранко Тешановић, Факултет за пословне студије и право, Београд,
Проф. др Драган Триван, Факултет за пословне студије и право, Београд,
Проф. др Зоран Пешић, Факултет за пословне студије и право, Београд,
Проф. др Миодраг Гордић, Факултет за пословне студије и право, Београд,
Проф. др Јан Марчек, Факултет за пословне студије и право, Београд,
Проф. др Божидар Форца, Факултет за пословне студије и право, Београд, руководилац пројекта.

SCIENTIFIC BOARD

Emeritus, Prof. Života Radosavljević, PhD, Integrated Education System, Belgrade, president,
Academic Prof. Ljubodrag Dimić, PhD, Faculty of Philosophy, University of Belgrade,
Academic Prof. Borislav Petrović, PhD, Faculty of Law, University of Sarajevo,
Academic Prof. Elizabeta Ristanović, PhD, Faculty of Military Medicine, University of Defence, Belgrade,
Emeritus, Prof. Mirko Grcic, PhD, Faculty of Geography, Belgrade,
Prof. Dusko Vejnović, PhD, Faculty of Security, University of Banja Luka,
Prof. Miloš Šolaja, PhD, Faculty of Political Science, University of Banja Luka,
Prof. Žarko Ćulibark, PhD, Faculty of Security and Defense, Independent University of Banja Luka,
Prof. Tatjana Gerginova, PhD, Faculty of Security Skopje, University “St. Kliment Ohridski”, Bitolj,
Prof. Zhidas Daskalovski, PhD, Faculty of Security Skopje, University “St. Kliment Ohridski”, Bitolj,
Prof. Miha Dvojmoč, PhD, Faculty of Security Studies, Ljubljana,
Prof. Dušan Vasić, PhD, University “Donja Gorica”, Podgorica,
Scientific Advisor Milomir Stepić, PhD, Institute for Political Studies, Belgrade,
Prof. Miloš Ković, PhD, Faculty of Philosophy, University of Belgrade,
Prof. Nevena Petrušić, PhD, Faculty of Law, Nis, Scientific
Scientific Advisor Zorica Mršević, PhD, Institute for Social Studies, Belgrade,
Prof. Ljubomir Stajić, PhD, Faculty of Law, Novi Sad,
Prof. Branko Krga, PhD, Faculty of Diplomacy and Security, Belgrade,
Prof. Mitar Kovač, PhD, Faculty of Project and Innovation Management, EDUCONS University,
Prof. Spasoje Mučibabić, PhD, University of Defence, Belgrade,
Prof. Miloje Pršić, PhD, University of Defence, Belgrade,
Prof. Saša Mijalković, PhD, University of Forensic Science and Police, Belgrade,
Prof. Srđan Milašinović, PhD, University of Forensic Science and Police, Belgrade,
Prof. Zoran Keković, PhD, Faculty of Security, Belgrade,
Prof. Vera Arežina, PhD, Faculty of Political Sciences, Belgrade,
Prof. Dragan Petrović, PhD, Institute of International Politics and Economics, Belgrade,
Prof. Milan Radosavljević, PhD, Faculty of Business Studies and Law, Belgrade,
Prof. Dragana Radosavljević, PhD, Faculty of Business Studies and Law, Belgrade,
Prof. Milan Milošević, PhD, Faculty of Business Studies and Law, Belgrade,
Prof. Milan Vemić, PhD, Faculty of Business Studies and Law, Belgrade,
Prof. Branko Tesanović, PhD, Faculty of Business Studies and Law, Belgrade,
Prof. Dragan Trivan, PhD, Faculty of Business Studies and Law, Belgrade,
Prof. Zoran Pešić, PhD, Faculty of Business Studies and Law, Belgrade,
Prof. Miodrag Gordić, PhD, Faculty of Business Studies and Law, Belgrade,
Prof. Jan Marček, PhD, Faculty of Business Studies and Law, Belgrade,
Prof. Božidar Forca, PhD, Faculty of Business Studies and Law, Belgrade, project manager.

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОДБОР

1. Ванр. проф. др Горан Жупац, председник
2. Доц. др Владан Станковић, заменик,
3. Ванр. проф. др Сузана Пајић,
4. Ван.проф. др Славиша Крстић,
5. Доц. др Милан Глишовић,
6. Бојан Здравковић,
7. Александар Марковић,
8. Весна Радушки,
9. Ена Тодоровић,
10. Милица Кастратовић и
11. Дамјан Силбашки

ORGANIZATIONAL BOARD

1. Associate prof. Goran Župac, PhD, president,
2. Assistant. prof. Vladan Stanković, PhD, deputy,
3. Assoc. prof. Suzana Pajić, PhD,
4. Assoc. prof. Slaviša Krstić, PhD,
5. Assist. prof. Milan Glišović, PhD,
6. Bojan Zdravković,
7. Aleksandar Marković,
8. Vesna Raduški,
9. Ena Todorović,
10. Milica Kastratović, and
11. Damjan Silibaški

ЗНАЧАЈ ВОЈНЕ ПРОФЕСИЈЕ ЗА ОТПОРНОСТ СРБИЈЕ У ФРАГИЛНОМ БЕЗБЕДНОСНОМ ОКРУЖЕЊУ*

Милан С. Милутиновић

Институт за стратегијска истраживања, Београд
milan.s.milutinovic@mod.gov.rs

Сажетак: Предмет овог рада је анализа доприноса војне професије јачању отпорности Републике Србије у фрагилном безбедносном окружењу. У раду се полази од дефинисања кључних појмова (војна професија, отпорност, фрагилност), а затим се врши анализа важећих стратешких и законских докумената, домаће и међународне научне литературе, као и релевантних примера из праксе. Истраживање показује да су у периоду након усвајања Стратегије националне безбедности 2019. године настале значајне промене у непосредном и ширем безбедносном окружењу Србије, укључујући нове геополитичке притиске, енергетску зависност, сајбер и когнитивне претње, као и раст напетости у региону. У таквом контексту, улога војне професије добија нову важност, јер Војска Србије не само што извршава своје уставне мисије, већ све чешће доприноси цивилној заштити, хуманитарном збрињавању, сајбер безбедности и регионалној стабилности. Рад указује на потребу јачања сарадње сектора одбране са другим институцијама, привредом и друштвом, као и на значајне инвестиције у људске ресурсе, образовање, модернизацију и концепт тоталне одбране. Посебно се препоручује јасније уређење и дефинисање концепта отпорности у будућим ревизијама кључних стратешких докумената. Закључује се да војна професија представља један од кључних стубова отпорности Србије, а њено даље јачање треба да буде засновано на системској подршци, међусекторској координацији и ширем друштвеном консензусу.

Кључне речи: војна професија, отпорност, национална безбедност, фрагилност, Република Србија, стратешки документи, хибридне претње

УВОД

Прва четвртина XXI века обележена је наглим и дубоким променама у глобалном безбедносном окружењу. Обновљена конфронтација великих сила, пораст учесталости примене хибридних и асиметричних тактика усмерених на дестабилизацију противничких држава и подривање њихове институционалне и друштвене кохезије, масовне ирегуларне миграције, пандемија изазвана вирусом COVID-19, која је према проценама Светске здравствене организације однела преко седам милиона живота (World Health Organization, 2025), технолошке трансформације, урушавање поверења у мултилатералне механизме, растућа економска и енергетска зависност држава, уз истовремену инструментализацију тих ресурса као средстава рата, борба за срца и умове светске јавности, у којој се манипулише вредностима, као и повратак ратова великих размера – попут сукоба у Украјини – указују на потребу да државе редефинишу приступе заштити националне безбедности. Концепт отпорности, који се у последњој деценији све више афирмише у теорији и пракси безбедности, постаје централна парадигма за разматрање капацитета држава и друштава да издрже кризне поремећаје, прилагоде им се и опораве од њих. Истовремено, стари безбедносни изазови – попут климатских промена, природних, техничких и технолошких катастрофа, тероризма, организованог криминала и корупције – нису ишчезли, већ повремено

* Чланак је резултат рада на научноистраживачком пројекту „Војна професија у Србији у савременом безбедносном окружењу“ који се реализује на основу Плана научноистраживачке делатности у МО и ВС за 2024. годину, број ИСИ ДХ/3/24-26.

остају ван фокуса јавности, нарочито када пажњу заокупе сукоби који прете да прерасту у светске или велике регионалне ратове.

Република Србија, као војно неутрална држава у геополитички осетљивом региону, суочена је са сложеним изазовима за очување територијалног интегритета, спољнополитичке оријентације унутрашње стабилности и националне безбедности. Истовремено, она поседује ресурсе и институционалне капацитете који могу допринети изградњи свеобухватне отпорности. У том контексту, посебна пажња заслужује улога војне професије – не само као носиоца оружане силе, већ као институционалног и друштвеног ресурса који може пружити одговор у ванредним ситуацијама, подржати цивилне структуре власти и допринети јачању кохезије и поверења у институције.

Циљ овог рада је да анализира допринос војне професије изградњи националне и друштвене отпорности Републике Србије у светлу савремених изазова, те да оцени у којој мери важећи стратешки документи препознају и подржавају ову улогу. Радећи то, најпре ћемо у првом делу текста утврдити значења кључних појмова: професија, војна професија, отпорност и безбедносно окружење. Потом ћемо анализирати важеће стратегијске документе, као и промене у безбедносном окружењу Србије. У завршном делу, биће анализирани кључне области у којима војна професија доприноси изградњи отпорности, уз посебан осврт на образовање, обуку, моралну кохезију, технолошке и логистичке капацитете.

1. Појмовни оквир: Професија, војна професија, отпорност и безбедносно окружење

Рад започињемо дефинисањем кључних појмова који чине концептуални оквир истраживања, при чему њихова међузависност директно утиче на анализу доприноса војне професије друштвеној отпорности. Посебна пажња усмерава се на појмове професије, војне професије, отпорности и безбедносног окружења.

Ћузепе Кафорио дефинише професију као „доживотну радну активност која је од основног значаја (или макар корисна) за друштво, а довољно је захтевна да изискује одређену интелектуалну способност и стицање значајног теоријског знања, специфичног за дату професију“ (Сафорио, 1988, р. 55). Он наглашава улогу универзитетских образовних установа као темеља професионализације. Талкот Парсонс професију описује као скуп институционализованих друштвених улога у којима стручњаци делују као чувари културних вредности, а њихова легитимност почива на формалном образовању, интерно регулисаним стандардима и етичким нормама, као и на поверењу јавности (Parsons, 1954, стр. 372–373). Посебно наглашава значај континуираног усавршавања и развоја стандарда као механизма стабилности модерних друштава. Сличан нагласак на моралну и институционалну димензију професије даје и Морис Јановиц, који професију не види као пуки збир индивидуалних стручњака, већ као организован и друштвено релевантан колектив – са унутрашњом хијерархијом, механизмима саморегулације и развијеном администрацијом – способан да у сарадњи са државом обликује норме, вредности и јавну политику (Janowitz, 1960, р. 6). Харолд Виленски додатно проширује ову слику, тврдећи да истинска професија подразумева не само стручност, већ и моралну посвећеност јавном добру, формализовано образовање, аутономију у раду и придржавање професионалних норми које обавезују припаднике професије да интересе клијената и друштва ставе испред сопствених (Wilensky, 1964, pp. 138–141). Те норме, по њему, обухватају и етичке односе међу колегама и одговорност за континуитет професионалних стандарда. Са друге стране, Ендрју Ебот уноси епистемолошку димензију у анализу професија. По његовом мишљењу, професије су друштвени чиниоци који не само да поседују стручна знања, већ и контролишу начин на који се она стичу, преносе и примењују. Професије дефинишу границе своје надлежности, што им омогућава да делују као „чувари епистемичких граница“ (Abbott, 1988; 2014). Та моћ посебно долази до изражаја у професијама попут медицине, права, али и у војсци, у којој се право на приступ критичним информацијама и доношење одлука заснивају на строго контролисаној хијерархији.

На основу синтезе наведених приступа, за потребе овог рада изводимо сопствену радну дефиницију појма професије: Професија је друштвено институционализована, правно регулисана и специјализована делатност која захтева формално образовање, стручну обуку и примену специфичних знања и вештина у служби друштва, при чему је деловање њених припадника регулисано правним и етичким нормама, као и професионалним стандардима.

Полазећи од оваквог разумевања професије, у наставку рада разматрамо специфичности војне професије као једне од најдетаљније регулисаних, историјски најстаријих и функционално најсложенијих делатности у служби државе. Будући да у њен делокруг спадају организовање, припрема, употреба и развој оружаних снага, војна професија поседује низ карактеристика које је разликују од већине других. Међу те карактеристике спадају спремност на примену смртоносне силе у име државе, висок ниво унутрашње мотивације, моралног интегритета и етичког понашања у екстремним условима (Beriša & Barišić, 2024, pp. 152–154, 160–161). Према Драгану Станару, облачење униформе представља морално узвишени чин самоидентификације као легитимне мете у рату, у циљу заштите цивила. То је својеврсно прихватање повећаног ризика по сопствени живот ради општег добра, што уједно утемељује и херојски наратив везан за војничку жртву (Stanar, 2023, pp. 5–6). Истовремено, опредељење за војну професију мора подразумевати и спремност на жртвовање сопствене моралне чистоће, зарад извршења дужности, у ситуацијама крајње нужде – када се ситуација налаже да се свесно прекрше морална начела ради физичког опстанка народа или када долази до страдања цивила, као последице легитимног напада на војни циљ (Stanar, 2024, pp. 24–26).

Значај војне професије није ограничен на техничко-оперативну сферу, већ обухвата и стратешке, политичке и моралне димензије. Кадар оружаних снага се, у том смислу, не сматра само носиоцем војне моћи, већ и чуварем националних вредности, културне традиције и државног суверенитета. Истовремено, војна професија обавезује своје припаднике на дисциплину, хијерархијску одговорност, етичко поступање и деловање у оквиру политички дефинисаног циља. Њена посебност огледа се и у томе што подразумева легитимно располагање силом, као и висок ниво јавног поверења и контроле.

Хантингтон најпре разрађује дефиницију војног професионализма кроз три основна елемента: стручност (не само техничку обученост, већ и способност за доношење одлука у окружењу које карактерише неизвесност), одговорност и посвећеност колективу (Huntington, 1957, p. 8). Потом, трагајући за одговором на питање која је то заједничка вештина која суштински разликује војне официре од цивилних професионалаца других профила, закључује да је то вештина „управљања насиљем“, што укључује организовање, опремање, обуку и командовање оружаним снагама, те планирање, вођење у борбу и ван борбе (Huntington, 1957, p. 11). Указујући на негативну моралну конотацију коју реч „насиље“ има у српском и многим другим језицима, Борислав Гроздић предлаже формулацију „оправдано управљање војном силом“, која омогућава јасну дистинкцију између улоге преступника и праведника, агресора и отимача на једној страни, а браниоца земље и народа на другој (Grozdić, 2010, p. 283).

Према Морису Јановицу, војна професија има више функција, међу којима су стратешко одвраћање, вођење ограничених сукоба и растућа одговорност према носиоцима политичког одлучивања (Janowitz, 1960, p. VII). Он наглашава да говорити о војном професионализму значи признати да је вођење ратова поверено људима који су се определили за каријеру у војној служби и који су признати због своје „експертизе“ о средствима и методама ратовања (Janowitz, 1960, p. 6).

Уважавајући претходно приказана разматрања, за потребе овог рада постављамо радну дефиницију појма војне професије као институционализоване делатности у служби државе, која обухвата организовање, припрему, развој и примену оружане силе ради заштите националне безбедности и интереса, а заснована је на специјализованом знању, формализованом систему образовања и обуке, јасно дефинисаним правним и етичким нормама, интерној хијерархији и професионалној саморегулацији. Припадници војне професије делују у оквиру колективног

идентитета и поседују овлашћење да управљају специфичним епистемичким ресурса има неопходним за одлучивање и примену силе у сложеним безбедносним ситуацијама.

Интернационални појам резилијентности (енгл. *resilience*) настао је из латинског непрелазног глагола IV коњугације *resilio, resilire, resiliui* – који можемо превести као „скочити уназад, повући се, устукнути, узмаћи, бити потиснут“ (Glare, 1968, p. 1629), али и као „одбити се“ или „вратити се у првобитно стање“ (Olivetti Media Communication, n.d., para. 1). Првобитно је коришћен у психологији и екологији, да би касније постао релевантан и у природним, техничким и друштвеним наукама (Alexander, 2013, p. 2706), укључујући и безбедност.

Сматрамо неопходним да укажемо на значајну семантичку неподударност у разумевању речи „отпорност“ и израза „резилијентност“, које многи посматрају као синониме. Отпорност се превасходно користи у службеној терминологији домаћег сектора одбране и безбедности,³⁶¹ док у српском језику примарно означава способност одупирања притиску. Са друге стране, реч „резилијентност“ има шире значење и преузета је из савремених концепата западне безбедносне културе, превасходно Европске уније и НАТО-а. Значајним сматрамо тумачење Јелене М. Динић, из докторске дисертације одбрањене на Факултету безбедности Универзитета у Београду 2023. године, према коме резилијентност представља „комплекснији и шири појам у односу на отпорност“, јер „подразумева постојање адаптивног и ресторативног капацитета, односно способности прилагођавања, опоравка система и учења из претходног искуства“, као и закључак исте ауторке да би у духу српског језика појам резилијентности најадекватније било преводити као „еластичност и живавост“ (Dinić, 2023, p. 5).

Непостојање свести о описаној разлици могло би нас довести до ограничене перцепције, што би за последицу имало неадекватне стратегије у планирању одговора на комплексне безбедносне изазове, превиде у вези са значајним аспектима прилагођавања и опоравка система, те у крајњем исходу, смањење укупне ефикасности мера одбране и безбедности државе.

Интернационални појам резилијентности (енгл. *resilience*) настао је из латинског непрелазног глагола IV коњугације *resilio, resilire, resiliui* – који можемо превести као „скочити уназад, повући се, устукнути, узмаћи, бити потиснут“ (Glare, 1968, p. 1629), али и као „одбити се“ или „вратити се у првобитно стање“ (Olivetti Media Communication, n.d., para. 1). Првобитно је коришћен у психологији и екологији, да би касније постао релевантан и у природним, техничким и друштвеним наукама (Alexander, 2013, p. 2706), укључујући и безбедност. У области заштите животне средине, појам је прецизно дефинисао канадски теоретичар Крофорд Стенли Холинг почетком 1970-их година, да би њиме означио „истрајност односа унутар система“, као и „меру способности тих система да апсорбују промене у варијаблама стања, покретачким варијаблама и параметрима, а да притом наставе да постоје“ (Holling, 1973, p. 14). У области друштвене теорије и политике, Арон Вилдавски је описао отпорност као „учење из невоља да бисмо убудуће поступали боље – уз избегавање ограничења која подстичу наставак постојећих опасности“ (Wildavsky, 1988, p. 2) и уједно закључио да су отпорност и предвиђање две основне стратегије у потрази сваког бића за сигурношћу. Према Дејвиду Чендлеру, концепт резилијентности је све више добијао на значају у обликовању међународних и националних политика, почев од прве деценије XXI века, при чему нарочит значај има у областима безбедности и одбране, а суштински је важан за смањење ризика од појаве катастрофа, превенцију сукоба, ублажавање последица климатских промена, друштвени, економски и институционални развој (Chandler, 2014, p. 1).

Сједињене Америчке Државе су појам отпорности дефинисале 2011. године као „способност да се прилагоди променљивим условима, издрже поремећаји и брзо опорави од њих услед ванредних ситуација“ (The White House, 2011). Велика Британија је две године касније озваничила слично тумачење, као „способност заједнице, служби, подручја или инфраструктуре да открију, спрече и – уколико је потребно – издрже, управљају и опораве се од поремећајних изазова“

³⁶¹ Одлуком о тежишним правцима истраживања Института за стратегијска истраживања Универзитета одбране у 2025. години, из децембра 2024. године, као један од тежишних праваца истраживања дефинисан је и „развој отпорности друштва“ (прим. аут).

(Cabinet Office, 2013). Европска унија је у својој Глобалној стратегији спољне политике и безбедности из 2016. године отпорност дефинисала као „способност држава и друштава да се реформишу, чиме се омогућава издржавање и опоравак од унутрашњих и спољашњих криза“ (European Union, 2016, p. 23). Овај приступ је додатно разрађен у заједничкој комуникацији Европске комисије и Европске службе за спољне послове из 2017. године под називом Стратешки приступ отпорности у спољном деловању ЕУ. У том документу, отпорност се посматра као свеобухватан концепт који обухвата све појединце и цело друштво, при чему се истиче да је отпорно друштво, које карактеришу демократија, поверење у институције и одрживи развој, у срцу отпорне државе (European Commission & High Representative, 2017, p. 3). У Стратешком концепту НАТО-а из 2022. године, отпорност се дефинише као „способност да се обезбеди припремљеност за стратешке шокове и поремећаје, да се они издрже, да се на њих одговори и да се од њих брзо опорави, уз обезбеђивање континуитета деловања Алијансе“ (NATO, 2022, para. 26).

Концепт резилијентности обухвата више димензија, укључујући физичку, психолошку, институционалну и технолошку отпорност. За потребе овог рада, а у безбедносном и друштвеном контексту, појам резилијентности (отпорности) тумачићемо као способност друштва, државе или институције да благовремено препозна безбедносне изазове, ризике и претње – укључујући природне, технолошке, хибридне и војне – да издржи притиске различитих облика кризе, прилагоди се новонасталим околностима, одговори на непосредну претњу и опорави се, уз очување виталних функција, институционалне стабилности, безбедности грађана и друштвене кохезије.

Под појмом хибридних претњи подразумевамо комбиновање конвенционалних и неконвенционалних метода угрожавања безбедности, које могу примењивати како државни тако и недржавни актери, уз коришћење тероризма, побуна, криминалних активности, сајбер напада, информационих операција и економског притиска, у циљу постизања политичких или војних циљева без објављивања формалног рата (Milutinović, 2024, p. 53).

Појам безбедносног окружења веома се често користи, како у научној литератури, тако и у законодавству, стратегијским документима и пракси органа државне управе, цивилног сектора и међународних организација. И поред тога, уочљив је недостатак дефиниција овог појма у документима којима се уређују сектор безбедности и одбране (укључујући Стратегију националне безбедности и Стратегију одбране Републике Србије), а мали је и број покушаја да такве дефиниције буду дате у научним радовима (Franchuk et al., 2023, p. 248). Потреба за прецизним дефинисањем појма безбедносног окружења произилази из честе произвољне употребе безбедносне терминологије у пракси државне управе, привреде и цивилног сектора. Таква неодређеност доводи до различитих интерпретација и перцепција кључних појмова, што може негативно утицати на процес доношења закона, стратешких докумената, доктрина и планских аката, као и на организацију, координацију и планирање мера у области безбедности. У недостатку јасних и стандардизованих дефиниција, постоји ризик од концептуалне неуједначености, правне нејасноће и смањене оперативне ефикасности.

Миљковић, Јевтић и Стојићевић дефинишу безбедносно окружење као „простор у коме руководство државе и елементи система безбедности сарађују или ступају у сукоб са другим државама и актерима ради унапређења националне безбедности“ (Miljković et al., 2022, p. I/19). У оквиру типологије окружења релевантних за националну безбедност, која су подложна утицају политичких, војних, социјалних, информационих и инфраструктурних фактора, ови аутори издвајају стратегијско окружење као најширу категорију, док безбедносно и оперативно окружење представљају уже појмовне оквире (Miljković et al., 2022, p. I/20).

Релевантном и актуелном, заснованом на критичкој анализи академске литературе, али и на непосредном искуству рата великог обима, као и глобалне дипломатске акције вођене у циљу продобијања дипломатске подршке за своју земљу, сматрамо дефиницију коју су дали украјински професор Василиј Франчук и тим његових сарадника са Универзитета у Лавову, а према којој безбедносно окружење представља „услове живота појединца, организације, друштва и државе,

као и односе међу њима, који садрже одговарајуће могућности и механизме заштите од потенцијалних или стварних унутрашњих и спољних претњи на одређеној територији или на територији државе у целини" (Franchuk et al., 2023, p. 250).

За потребе овог рада, под безбедносним окружењем подразумевамо скуп релевантних унутрашњих и спољашњих фактора који утичу на безбедносно стање једне државе, региона или међународне заједнице. Оно обухвата не само постојеће и потенцијалне претње, већ и динамику односа међу актерима, карактеристике геополитичке поставке, присуство савеза и организација, технолошке иновације, економску стабилност, демографске трендове и друштвене тензије.

2. Отпорност у стратегијским документима Републике Србије: анализа приступа (2019–2024)

Да би се разумео институционални и нормативни контекст у којем се развијају капацитети државне и друштвене отпорности Републике Србије, потребно је анализирати на који начин су овај појам или појавни облици блиски њему третирани у важећим стратегијским документима. У овом поглављу се критички разматрају три кључна документа: Стратегија националне безбедности из 2019. године, Стратегија одбране из исте године и Концепт тоталне одбране усвојен 2024. године. Посебна пажња посвећује се улози војне професије као једног од носилаца државне и друштвене отпорности.

У Стратегији националне безбедности Републике Србије из 2019. године појам отпорности није систематски обрађен као обједињени концепт, али се у појединим деловима документа индиректно препознају елементи који указују на значај институционалне, друштвене и функционалне отпорности. Реч „отпорност“ се експлицитно појављује два пута. Први пут у контексту остварења националног интереса „економски развој и укупни просперитет“, где се говори о „отпорности и прилагодљивости привреде“ (Narodna skupština Republike Srbije, 2019a, p. 34). Други пут у оквиру циља унапређења економске и енергетске безбедности, кроз „смањивање зависности и повећавање отпорности националне економије на глобалне економске поремећаје и непредвидивост светског финансијског система“ (Narodna skupština Republike Srbije, 2019a, p. 58). И поред чињенице да друштвена отпорност није препозната као целовит концепт, одредбе Стратегије које се односе на функције одбране, свеобухватни приступ безбедности и капацитете за реаговање на кризе суштински садрже значајне компоненте онога што се на западу сматра друштвеном отпорношћу. На пример, стратегија наглашава да безбедносни систем треба да обезбеди унутрашњу кохезију и отпорност државе и друштва на различите врсте изазова, ризика и претњи (стр. 9), као и да се безбедност остварује узајамним деловањем свих субјеката у складу са концептом свеобухватне безбедности (стр. 12). Улога Војске Србије у том контексту није ограничена на гаранта територијалне целокупности и суверености, већ се проширује на подршку цивилним властима у супротстављању претњама безбедности (стр. 16), као и на међународне активности кроз сарадњу и мултинационалне операције (стр. 17), чиме се јачају интероперабилност и отпорност система безбедности.

У Стратегији одбране Републике Србије из 2019. године појам отпорности се помиње једном, у контексту сајбер безбедности, где је наведено да ће се „ради повећања отпорности информационо-комуникационих система на инциденте“ успоставити „мрежа надлежних субјеката за борбу против сајбер дејстава и криминала и унапредити сарадња јавног и приватног сектора у области сајбер безбедности“ (Ministarstvo odbrane, 2020b, p. 30). Ипак, иако терминолошки слабо заступљен, концепт отпорности се може препознати кроз стратегијски модел тоталне одбране, који је заснован на интегралном ангажовању свих капацитета друштва у функцији заштите националних и одбрамбених интереса. Модел обухвата и војну и цивилну компоненту, а Војска Србије у том систему добија кључну улогу као носилац војне одбране. Истовремено, стратегија наглашава потребу за развојем способности војске да пружа подршку цивилним властима у супротстављању безбедносним претњама. То укључује могућност ангажовања у контроли државне границе (у надлежности полиције), заштити и спасавању становништва у миру, ванредном стању и рату, унапређењу сајбер безбедности, заштити критичне инфраструктуре и управљању кризама

(Ministarstvo odbrane, 2020b, 2019b, član 4.2). Основна начела функционисања система одбране – попут прилагодљивости, свеобухватности, поузданости, одрживости и ефективности (Ministarstvo odbrane, 2020b, član 6.4) – такође указују на усаглашеност са савременим стандардима концепта отпорности. Ипак, недостатак доследног концептуалног обрађивања појма „отпорност“ као обједињеног теоријског оквира представља простор за унапређење у наредној ревизији.

У Концепту тоталне одбране Републике Србије из 2024. године видљив је значајан искорак у погледу препознавања и операционализације концепта отпорности, иако није изричито именован. Документ предвиђа заснивање тоталне одбране на свеобухватном ангажовању свих субјеката система одбране, при чему Војска Србије добија централно место као носилац борбених операција, односно снага која „обједињава све учеснике у борбеним операцијама и командује свим снагама које изводе борбена дејства и неборбене активности у ванредном и ратном стању“ (Ministarstvo odbrane, 2024, р. 15). Истиче се улога припрема у миру као предуслова за одржавање високог нивоа функционалних и оперативних способности, којима се гради темељ отпорности у случају ескалације претњи, а у њима посебан значај имају образовање и васпитање (Ministarstvo odbrane, 2024, рр. 15, 20–21). Изричито се наводи да су основна начела тоталне одбране: свеобухватност, јединственост, превенција, правовременост, одрживост, непрекидност, целокупност, вишедимензионалност, динамичност, жиљавост (као чија подкатегија је наведена отпорност), прилагодљивост, масовност, кооперативност и утврђивање тежишта (Ministarstvo odbrane, 2024, р. 8), што директно одражава елементе концепта резилијентности како се он тумачи у теорији и пракси савремене безбедности, иако као такав у овом документу није поменуто. Посебна пажња посвећена је спречавању стратешког и оперативног изненађења и изградњи способности за еластичну и ешалонирану одбрану у условима хибридне агресије, што подразумева способност адаптације и дуготрајног отпора. Услед свега наведеног, овај документ не само да концептуално афирмише отпорност као кључну компоненту тоталне одбране, већ јој и у практичном смислу даје операционализовани оквир. Стога Концепт тоталне одбране може представљати чврсту основу за увођење отпорности или резилијентности као јединственог оквира у наредне верзије Стратегије националне безбедности и Стратегије одбране.

3. Тренутно безбедносно окружење Републике Србије: изазови и ризици за отпорност

Тренутно безбедносно окружење Републике Србије одликује се повишеним нивоом нестабилности, сложености и умањеном предвидивости, у односу на стање описано у Стратегији националне безбедности из децембра 2019. године, што се одражава на све виталне компоненте националне безбедности и капацитете друштвене отпорности.

Република Србија је 2007. године једнострано прогласила војну неутралност у односу на постојеће војне савезе, уз задржавање политичког опредељења за приступање Европској унији (Narodna skupština Republike Srbije, 2007). Овај принцип је накнадно институционализован у кључним стратешким документима — Стратегији националне безбедности и Стратегији одбране Републике Србије, усвојеним 2019. године. За разлику од историјских примера попут Аустрије, чија је неутралност међународно гарантована Државним уговором из 1955. године, или Финске током Хладног рата, чији је статус произишао из специфичних спољнополитичких аранжмана, неутралност Србије није предмет међународне верификације.

Већину суседа Републике Србије чине државе чланице НАТО-а и Европске уније, које су признавањем једнострано проглашене независности Косова и Метохије фактички подржале нарушавање територијалног интегритета Србије, иако се у дипломатским наративима та подршка често представља у умеренијем облику. Чак и у Босни и Херцеговини, која није чланица ни НАТО-а ни Европске уније, присутне су значајне војне снаге Европске уније, док контролу над простором Косова и Метохије врши НАТО кроз мисију KFOR од 1999. године. Последично, одсуство формалних гаранција од стране великих сила и релевантних међународних организација отвара питања о стабилности и одрживости неутралности Србије у случају избијања озбиљних међународних криза или оружаних конфликта. Истовремено, то обавезује државу на изградњу

оружаних снага способних за самосталну одбрану у условима могуће физичке изолације, која би, с обзиром на искуства из последње деценије XX века, могла бити праћена политичким и економским санкцијама.

Политички, економски, информативни и вредносни сукоб Европске уније и НАТО-а са Руском Федерацијом, након почетка руске војне интервенције у Украјини (2022), додатно је негативно утицао на спољнополитичку позицију Републике Србије, кроз интензивирани притиске да у потпуности усагласи своју спољну и безбедносну политику са Заједничком безбедносном и одбрамбеном политиком Европске уније. Ограничена могућност удовољавања тим захтевима, без угрожавања сопствених националних и одбрамбених интереса, представља главни разлог фактичког замрзавања процеса преговора о приступању Србије Европској унији, у коме није било формалних помака од 14. децембра 2021. године, када је Србија отворила последња четири поглавља у оквиру кластера 4 – Зелена агенда и одрживо повезивање (Vlada Republike Srbije, 2021).

Непоседовање сопственог излаза на море, висока зависност од снабдевања гасом из Руске Федерације које се обезбеђује преко гасовода „Турски ток“ (у националним медијима понекад означавањем као „Балкански ток“), као и зависност од снабдевања српских рафинерија нафтом преко Јадранског нафтовода, додатно усложњавају енергетску сигурност Републике Србије. Ове слабости су појачане чињеницом да је Нафтна индустрија Србије у већинском власништву руске државне компаније „Газпромнефт“, што Србију чини подложнијом политичким условљавањима. Њена рањивост нарочито је дошла до изражаја након одлуке администрације Сједињених Америчких Држава из децембра 2024. године да уведе санкције према Нафтној индустрији Србије (Davalou & Euronews with AP, 2025).

Након почетка руске војне интервенције у Украјини, одбијања да се прикључи санкцијама Европске уније према Руској Федерацији и нарочито после одлуке да не прекине комерцијални ваздушни саобраћај порема Москви и Санкт Петербургу, Србија је била изложена појачаним сајбер нападима и психолошким операцијама (Cvetković & Živanović, 2022). Посебно су били интензивирани напади у виду масовних лажних дојава о подметнутим експлозивним направама у образовним установама, тржним центрима, јавним институцијама и на авионским летовима. Извори ових активности често су упућивали на сервере повезане са територијом Украјине. Иако су интензивни сајбер напади и дојаве били чести у првом периоду, уочено је да је након извесног времена дошло до наглог опадања ових активности без званичног објашњења. Овај аспект указује на потребу за континуираним развојем капацитета за сајбер одбрану, као и на отпорност јавности и институција на асиметричне облике угрожавања (Dimitrijević, 2025).

Ако се предикција и избегавање понављања грешака могу сматрати врхунским практичним циљевима научног рада у областима спољне политике, безбедности и одбране, оправдано је констатовати да је време у значајној мери потврдило наше закључке из рада објављеног 2016. године. У том раду упозорили смо на могућност да, у случају даљег прогреса конфронтације западних сила са Руском Федерацијом, Република Србија постане додатно угрожена експлоатацијом наратива о њој као руској испостави и фактору дестабилизације на Балкану. Такође смо указали на тежње регионалних конкурената да, у настојању да остваре сопствене политичке амбиције, под тим образложењем придобију подршку САД-а, НАТО-а, Европске уније и Велике Британије, као и на могућност да се као природни локални интегратор такве коалиције наметне Хрватска (Milutinović, 2016, pp. 158–159). Потврду овог закључка налазимо у Декларацији о војној сарадњи Албаније, Хрватске и „Косова“, потписаној у Тирани 18. марта 2025. године (Öztürk, 2025).

У том контексту посматрамо когнитивни рат који се кроз регионалне и међународне медије, те наративе политичких странака, званичника и организација цивилног друштва, годинама води против Републике Србије, са тежњом ка делегитимизацији њеног права на заштиту неких од виталних националних интереса. Под појмом когнитивног рата сматрамо низ активности које се спроводе у синхронизацији са другим инструментима моћи, са циљем да се утиче на ставове и

понашање кроз утицај, заштиту или нарушавање когнитивних процеса појединаца, група или читавих популација, како би се остварила предност над противником. (Allied Command Transformation, 2024). Посебно су на удару право на очување територијалног интегритета на Косову и Метохији (где је он највише угрожен), очување статуса Републике Српске као ентитета у саставу Босне и Херцеговине у складу са Дејтонским споразумом, као и очување и заштита српског народа у државама насталим распадом некадашње Југославије. Кроз систематско усађивање измењене перцепције новим генерацијама, настоји се утврдити слика Србије као главног узрочника ратова у Словенији, Хрватској и Босни и Херцеговини; као државе која је 1999. године оправдано била изложена НАТО бомбардовању због наводних масовних злочина над албанским становништвом; као земље која подржава Републику Српску, представљену као ентитет настали на геноциду над Бошњацима, са Сребреницом као симболичким ослоном тог наратива; као и као фактора који омета наводне демократске и мултиетничке тежње власти у Приштини, док се Срби на Косову приказују као терористи и криминалци. У таквом контексту, Србија се представља као кључна препрека регионалној стабилности коју треба политички и безбедносно ослабити. Текући покушаји хапшења председника, председника Владе и председника Народне скупштине Републике Српске, због кривичног дела нарушавања уставног поретка БиХ, могу се посматрати као логична последица претходно описаног процеса.

Наоружавање Косовских безбедносних снага, укључујући снабдевање сложеним борбеним системима попут беспилотних ваздухоплова стратегијског домета, уз подршку Турске и водећих чланица НАТО-а, као и њихова постепена трансформација у војску пуног капацитета, представљају озбиљне безбедносне изазове. Ови процеси, праћени систематским умањењем политичких права српског становништва у деловима Косова и Метохије где Срби и даље чине локалну већину, отварају легитимно питање о могућности обнове оружаног сукоба у блиској будућности.

У описаним околностима, Република Србија настоји да ојача своје оружане снаге појачаним улагањем у опремање и обуку. Од 2016. године бележи се константан тренд набавке савремених система наоружања и војне опреме, нарочито у сегментима у које деценијама није било значајних улагања, као што су ваздухопловство, противваздухопловна одбрана, електронско извиђање и ометање (Radić, 2019; Rhotert, 2024). Паралелно са тим, значајна средства усмерена су и на развој нових способности, насталих као последица општег технолошког напретка у свету, попут употребе беспилотних летелица и земаљских беспосадних система.

Нарочита пажња посвећује се јачању Копнене војске, артиљерије и оклопно-механизованих јединица, кроз опремање средствима произведеним или ремонтваним у домаћој одбрамбеној индустрији (у мањој мери и из увоза). Набавке сложених борбених система из иностранства подложне су политичким условљавањима од стране држава чланица НАТО-а и Европске уније преко чије територије, акваторије или ваздушног простора се врши увоз, као и водећих чланица ових савеза које настоје да очувају регионалну равнотежу. Услед тога, Србија је приморана да прилагођава своје набавке политици рестриктивних мера које се односе на државе или компаније из Русије и Кине. Као средство за јачање дипломатских позиција, примењује се и диверсификација извора снабдевања, па је значајан део наоружања у последњих неколико година набављен од европских произвођача, попут Француске, Немачке, Шпаније и компаније AIRBUS. Влада Републике Србије донела је и одлуку о поновном увођењу обавезног војног рока, који је био суспендован 2011. године.

Са аспекта потребе за јачањем отпорности, овакво окружење захтева нови квалитет у виду појачане сарадње између сектора одбране, других органа државне управе и локалне самоуправе, привреде и система за управљање ванредним ситуацијама у оквиру Министарства унутрашњих послова. У том смислу, посебно је важно сагледати како хибридне претње, регионалне тензије и унутрашња политичка фрагментација утичу на стратегијско понашање Србије и способност система да издржи, прилагоди се и опорави од потенцијалних шокова.

4. Допринос војне професије јачању отпорности Републике Србије

Војна професија представља један од кључних стубова националне отпорности сваке државе, а нарочито у условима нестабилног и тешко предвидивог безбедносног окружења. Њена основна улога не своди се само на заштиту територије и одбрану суверенитета од спољне агресије, већ значајно доприноси очувању унутрашње стабилности, пружа подршку цивилним органима власти у супротстављању претњама безбедности и доприноси свеукупној изградњи капацитета друштва за одговор на различите врсте изазова, ризика и претњи (укључујући хибридне и неконвенционалне облике угрожавања безбедности), као и за опоравак друштва након криза и шокова.

Према члану 139. Устава Републике Србије, Војска Србије „брани земљу од оружаног угрожавања споља и извршава друге мисије и задатке, у складу са Уставом, законом и принципима међународног права који регулишу употребу силе“ (Republika Srbija, 2022, чл. 139).

Конкретније дефинисање мисија и задатака војске даје Стратегија одбране Републике Србије, чији члан 6.3. утврђује три њене основне мисије:

- одбрану Републике Србије од оружаног угрожавања споља;
- учешће у изградњи и очувању мира у региону и свету;
- подршку цивилним властима у супротстављању претњама безбедности.

Систем одбране Републике Србије уређен је Уставом, као највишим правним актом (Republika Srbija, 2022), и читавим низом посебних закона који прецизирају надлежности и улоге најважнијих институција у систему одбране (Mitrović & Milutinović, 2011, р. 62). Правни основ чине, између осталог:

- Уставни закон за спровођење Устава Републике Србије (Republika Srbija, 2006);
- Закон о Народној скупштини (Republika Srbija, 2010);
- Закон о председнику Републике (Republika Srbija, 2007);
- Закон о Влади (Republika Srbija, 2018a);
- Закон о министарствима (Republika Srbija, 2023);
- Закон о одбрани (Republika Srbija, 2018b);
- Закон о Војсци Србије (Republika Srbija, 2021);
- Закон о употреби Војске Србије и других снага одбране у мултинационалним операцијама ван граница Републике Србије (Republika Srbija, 2018c);
- Закон о Војнобезбедносној агенцији и Војнообавештајној агенцији (Republika Srbija, 2013);
- Закон о војном образовању (Republika Srbija, 2018d);
- Закон о производњи и промету наоружања и војне опреме (Republika Srbija, 2018e);
- Закон о информационој безбедности (Republika Srbija, 2016)
- Закон о војној, радној и материјалној обавези (Republika Srbija, 2018f);
- и Закон о цивилној служби (Republika Srbija, 2009).

Чињеница да је област одбране у Републици Србији регулисана великим бројем посебних закона указује на висок степен институционалне сложености и стратешке важности војне професије у савременом безбедносном окружењу. Разуђен нормативни оквир обухвата не само устројство и деловање оружаних снага, већ и одговорности кључних државних органа, правила међународног ангажовања, обавештајну и безбедносну делатност, систем војног образовања, индустрију одбране и механизме сарадње са цивилним структурама. Из тога произилази да је војна професија дубоко укореењена у институционалну архитектуру државе, али и функционално повезана са процесима изградње друштвене отпорности. Војни кадрови, овлашћени и оспособљени да делују у складу са бројним правним, стратешким и доктринарним документима, представљају стуб отпорности у условима фрагилности, несигурности и комплексних изазова који све више премашују оквири онога што се традиционално подразумева под појмом одбране. Као таква, војна професија је и расадник кадрова који након престанка војне службе могу наставити да дају вредан допринос друштвеној отпорности кроз рад у наућној заједници, органима државне

управе и локалне самоуправе, цивилној заштити и привредним субјектима од стратешког значаја, преносећи знања, вештине и вредности стечене током времена проведеног у војном колективу.

Историјски гледано, војна професија је у Србији играла виталну улогу у обликовању националне свести, одржавању друштвене кохезије и очувању идентитета у раздобљима отпора страним завојевачима, одбрамбених и ослободилачких ратова, политичких и безбедносних криза. Док је важила општа обавеза служења војног рока, кроз војну обуку је прошао је највећи део пунолетне мушле популације. Стотине хиљада младих људи су током обуке не само савладали основе тактичке радње, већ и усвојили техничка, логистичка и организациона знања применљива у кризним ситуацијама. Војска је на тај начин вршила функцију друштвене еманципације, подизала ниво техничке писмености и јачала капацитете становништва за самоорганизовање у условима угрожавања.

Након суспендовања обавезе служења војног рока (2011), капацитети за масовну обуку становништва били су ограничени на модел добровољног служења војног рока, који није могао задовољити потребе целокупног система одбране, а нарочито потребу за активном резервом. Стога је Влада Републике Србије у септембру 2024. године донела одлуку о повратку обавезног војног рока, који би требало да се поново активира од септембра 2025. године (Vlada Republike Srbije, 2024). Уколико се овај процес успешно спроведе, он би представљао кључни допринос обнављању широке друштвене базе отпорности, кроз системско и инклузивно ангажовање грађана у функцији одбране. Мишљења смо да би кроз поново уведени војни рок, требало пронаћи модалитет кроз који ће грађани бити обучавани и сертификовани за руковање специфичним техничким средствима која се не користе само у војсци, већ и у цивилним капацитетима за управљање кризама (попут камиона и грађевинских машина). Традиција сужења војног рока је кроз готово два века постојања створила дубоко укоренењено поверење грађана у војску као једну од најзначајнијих институција националне безбедности и стабилности, о чему сведоче редовна истраживања јавног мњења (Ministarstvo odbrane, 2010; BCBP, 2012; Tanjug, 2015; Mihajlović, 2018; Radio Slobodna Evropa, 2023).

У савременом окружењу, у коме су границе између рата и мира све мање јасне, улога војне професије у изградњи националне отпорности постаје још значајнија. Војска више не може бити посматрана искључиво као инструмент за примену силе, већ и као организовани систем који развија, преноси и примењује знања, дисциплину, организационе способности и оперативну прилагодљивост, неопходне за очување друштвене кохезије у условима криза.

Поред традиционалне улоге у заштити од оружаних претњи, савремена војна професија мора бити способна да допринесе отпорности друштва на примену хибридних тактика, сајбер нападе, природне катастрофе и друге кризе које могу угрозити стабилност друштва, као и за опоравак након њих. Изградња тих способности чини војну професију виталним елементом свеобухватног приступа националној безбедности и отпорности.

Допринос војне професије јачању отпорности Републике Србије огледа се у више конкретних области које обухватају како класичне, тако и нове безбедносне изазове. Војска Србије као ресурс силе, кроз свој организовани систем обуке, опремања и оперативног деловања, служи као средство одвраћања од агресивних намера, гарантује заштиту територијалног интегритета, суверенитета, националних и одбрамбених интереса. Способност за одбрану од спољне агресије, али и за деловање у условима неконвенционалних и хибридних претњи, представља кључну компоненту укупне националне отпорности.

Посебно значајан вид доприноса војне професије изградњи друштвене отпорности огледа се у ангажовању Војске Србије у ванредним ситуацијама и цивилној заштити. Кроз интервенције у случајевима поплава, снежних вејавица, пожара, земљотреса и здравствених криза, припадници Војске Србије показују способност брзог реаговања, техничку опремљеност и висок степен координације са другим службама, што грађанима улива осећај сигурности и поверења у институције.

Након земљотреса који је 2010. године погодио Краљево, припадници Друге бригаде ВС ангажовани су на рашчишћавању рушевина, обнављању водоснабдевања и привременом смештају

становништва (Vojska Srbije, 2010). Током зиме 2012. године, инжењеријске јединице очистиле су више од 35 километара путева у завејаним крајевима (Vojska Srbije, 2012b). У фебруару 2014. године, више од 700 људи је евакуисано из сметова у Војводини, од чега 172 хеликоптерима Војске Србије (RTS, 2014). У поплавама 2014. године, више од 1.600 припадника са десет хеликоптера, амфибијама и инжењеријским средствима било је распоређено у најугроженијим подручјима, од Обреновца и Шапца до Свиљанца и Свилајнца (Vojska Srbije, 2014). Хеликоптери и специјализовани тимови војске гасили су шумске пожаре код Краљева (2012), Кладова (2017) и у фабрици „Слобода“ у Чачку (2021) (Vojska Srbije, 2012a; 2017; N1 Beograd, 2021).

Упечатљив пример способности Војске Србије да одговори на изазове невојне природе представљало је ангажовање током пандемије вирусне инфекције COVID-19, 2020. године. У том периоду, припадници војске обезбеђивали су здравствене установе, изградили и опремили привремене ковид болнице, учествовали у дистрибуцији медицинске опреме и били ангажовани на логистичкој подршци, дезинфекцији објеката од јавног значаја и контроли карантинских објеката. Важно је истаћи улогу војног здравства у изградњи и функционисању највеће ковид болнице у Србији – болнице у Батајници – као и у организацији и раду болнице у ВМЦ „Карабурма“ и привремене болнице у „Штарк Арени“. Укупно је формирано 18 објеката за здравствени надзор и девет привремених болница у пет градова са више од 5.100 кревета, а ангажовано је више од 400 нових радника у војном здравству ради јачања капацитета (Министарство одбране, 2020). Према истраживању Јелене Јуван, Србија је била једна од држава које су у великој мери укључиле војску у одговор на први талас пандемије. Њена анализа бележи да је војска у Србији била активна не само у логистици и инфраструктури, већ и у пружању медицинске неге, при чему су војни лекари били укључени у рад цивилних болница и централних тријажних пунктова (Juvan, 2022, стр. 78–79). Војномедицинска академија преузела је бригу о нековид пацијентима како би се растеретио систем цивилног здравства. Овим је потврђена способност војне организације да у кризним условима функционише као ресурс од виталног значаја за читаво друштво, чиме се додатно учвршћује њена улога у систему националне отпорности.

Војска Србије је значајну улогу у јачању друштвене отпорности остварила и кроз ангажовање у одговору на мигрантску кризу која је започела 2015. године и траје до данас, са променљивим интензитетом. У условима појачаних миграционих токова дуж западнобалканске руте, посебно у пограничним зонама према Северној Македонији и Бугарској, као и на северу земље ка Мађарској, припадници Војске Србије пружају подршку Министарству унутрашњих послова у заштити државне границе, спречавању илегалних прелазака, обезбеђивању миграционих центара и контроли кретања миграната. Од увођења ангажовања јула 2016. године до краја те године, јединице Копнене војске реализовале су 4.151 патролу и ангажовале 21.480 припадника на терену, приликом чега је уочено више од 20.000 миграната који су покушали илегалан прелазак границе и спречено 4.738 таквих покушаја (Simović, 2017, стр. 214–215).

Током ванредног стања изазваног пандемијом COVID-19 у пролеће 2020. године, припадници Војске Србије били су поново распоређени у ширем региону Шида, ради обезбеђивања прихватних центара за мигранте, на основу наређења председника Републике. Ангажована је Војна полиција као специјализована формација, која је преузела контролу над пунктовима у Адашевцима, Принциповцу и Шиду, у циљу „пружања помоћи МУП-у у обезбеђивању центара за азил и прихватних центара“ (Роровић, 2020). Истовремено, свим мигрантима је током трајања ванредног стања била ограничена слобода кретања, а Војска Србије је имала улогу у спровођењу те мере (Роровић, 2020). Иако је ова одлука била предмет критике и оцењена као спорна у погледу њене уставности и усаглашености са међународним обавезама Србије, представља додатни показатељ да војна професија у кризним условима функционише као ресурс који држава активира у циљу стабилизације друштва и заштите грађана.

Поред извршавања класичних задатака из области безбедности, припадници Војске Србије били су ангажовани и у хуманитарном раду - на задацима доставе хране, воде и медицинске помоћи, као и у обезбеђивању основних услова за боравак миграната у зимским условима (Simović, 2017, стр. 221). Овакав облик ангажовања показао је флексибилност војне организације у

односу на нетрадиционалне безбедносне претње и потребу да се на глобалне друштвене феномене одговори сензитивно, али и чврсто, у складу са међународним правом и националним интересима. Улога војне професије у овом контексту није само техничка, већ и симболичка: војска као институција постаје гаранција да ће држава истовремено заштитити сопствену безбедност и поступати хумано према људима у покрету.

Наведени примери недвосмислено потврђују да се улога војне професије не ограничава на одбрану од оружаних претњи, већ да она игра незаменљиву улогу у ширем систему заштите становништва и функционисања друштва у различитим врстама кризних ситуација. Управо ова способност одговора на различите врсте безбедносних претњи чини војску кључним елементом националне отпорности у доба све сложенијих изазова.

Развој кадрова способних за суочавање са хибридним и сајбер претњама постаје све важнија функција војне професије. Савремене безбедносне претње све чешће се манифестују кроз информационе манипулације, сајбер нападе, економски притисак и друге неконвенционалне облике угрожавања. Управо у таквом контексту, изградња специјализованих капацитета за сајбер безбедност и информационе операције представља кључни сегмент укупне националне отпорности. Како показује Вукелић (2023), савремени облици конфликта у сајбер простору „испод прага рата“ служе као средство за подривање институција, застрашивање становништва и обарање самопоуздања непријатеља без формалног објављивања рата, што захтева и промену приступа у обуци и стратегији деловања државних органа (Vukelić, 2023, стр. 5–6).

У том контексту, Центар за примењену математику и електронику Војске Србије има посебно значајну улогу као истраживачко-развојна установа која обезбеђује криптографску заштиту телекомуникационо-информационог система Министарства одбране, Војске Србије и других државних органа, чиме директно доприноси укупној информационој безбедности Републике Србије (Galović, 2023). Поред овог Центра, Министарство одбране и Војска Србије располажу и другим формацијама и јединицама специјализованим за деловање у информационом простору, које се редовно ангажују у међународним вежбама и билатералним програмима. Међу њима се истиче вежба *Cyber Tesla*, која се одржава у сарадњи са Оружаним снагама Сједињених Америчких Држава, симулирајући нападе у реалном времену и омогућавајући заједничко реаговање на сајбер инциденте.

У оквиру безбедносно-обавештајног система, значајан допринос јачању отпорности дају и две војне агенције: Војнобезбедносна агенција (ВБА), задужена за контраобавештајну заштиту, спречавање саботажа и терористичких претњи, као и заштиту поверљивих података; и Војнообавештајна агенција (ВОА), чији је мандат прикупљање података у иностранству који су од значаја за безбедност и одбрану земље. Ове институције, својим деловањем доприносе очувању стратешке предвидивости и раном откривању претњи, што представља суштински елемент превентивног рада који доприноси снажењу отпорности националног система безбедности.

Поред оперативних и техничких капацитета, војна професија доприноси изградњи друштвене и културне отпорности кроз ширење стратешке културе засноване на дисциплини, одговорности, сарадњи и солидарности. Вредности које се негују у оквиру војне службе, као и начин живота у војном колективу, имају дугорочан утицај на формирање друштвених норми и јачање кохезије у заједници, посебно у кризним ситуацијама.

Унутрашња стабилност друштва такође представља област у којој војна професија даје значајан допринос, како било кроз подршку цивилним властима у ванредним ситуацијама, тако и кроз сарадњу са сектором унутрашње безбедности у супротстављању организованом криминалу и другим дестабилишућим факторима у пограничним подручјима. Ово деловање, иако подређено јасним правним оквирима, има важну функцију у јачању отпорности друштва у целини.

Нарочито значајним сматрамо размишљање Хрватског социолога Томислава Смерића који наглашава императив употребе војне експертизе искључиво за „друштвено одobreне сврхе“ (Smerić, 2002, р. 69). Он војну професију сагледава као политички релевантног друштвеног чиниоца, при чему наглашава да професионализација војске директно утиче на квалитет цивилно-војне равнотеже. У том контексту критикује једносмерне концепције „цивилне контроле“ над

војском, подсећајући на чињеницу да војници нису само у стању да изведу пуч, већ и да га спрече (Smerić, 2005, p. 150–155). Ово запажање добија нарочит значај у контексту способности војне професије да допринесе очувању или обнови демократског уређења, тако што ће се одупрети покушајима да буде злоупотребљена као оруђе за успостављање или очување ауторитарних поредака.

Упоредо са тим, очување стратешке аутономије и неутралности Србије у условима међународног притиска захтева војску која је способна да самостално обезбеди одбрану, али и да се integriше у међународне мировне и хуманитарне операције када је то у складу са државним интересима. Војна професија тиме добија улогу чувара независности у доношењу безбедносних и спољнополитичких одлука.

Технолошки напредак и индустријски развој који се ослањају на потребе војске додатно јачају отпорност земље. Сопствена производња наоружања и војне опреме, као и иновације у области развоја беспилотних летилица и електронских средстава, доприносе изградњи економске и технолошке суверености. У том процесу, војна професија делује као катализатор развоја домаћег знања и технолошких капацитета.

Не мање важна је и друштвена и симболичка улога војске. Као институција са високим степеном јавног поверења, војска учвршћује патриотску свест, стимулише осећај припадности и представља морални стуб друштва. У временима када је друштво изложено социјалним поделама, демографским притисцима и идентитетским кризама, управо оваква симболика добија на значају.

Поред бројних потенцијала, постоје и изазови који могу умањити ефекте војне професије на отпорност. Финансијска ограничења, одлив кадрова, застареваше дела опреме и повремени утицаји политике на институционално деловање представљају ризике којима се мора системски одговорити.

Да би се обезбедио даљи развој способности војне професије да доприноси друштвеној отпорности, неопходне су мере које ће обезбедити континуиран технолошки развој, кадровско јачање и институционалну независност војске. То подразумева повећање буџетских издвајања за одбрану, унапређење система каријерног вођења, улагање у домаћу одбрамбену индустрију и сарадњу са академским институцијама, али и доследно поштовање принципа професионализма и аполитичности. Као стратешки ресурс друштва, војна професија не представља само прву линију одбране, већ и симбол одлучности да се у све сложенијем свету очувају слобода, независност и територијална целовитост државе.

ЗАКЉУЧАК

У светлу све сложенијег и мање предвидивог безбедносног окружења, у којем Република Србија настоји да сачува војну неутралност и суверенитет, анализа показује да војна професија представља један од кључних стубова националне отпорности. Њен допринос се не исцрпљује у примарној функцији одбране територије и одвраћања од спољне агресије, већ обухвата широк спектар деловања у домену подршке цивилним властима, реаговања на ванредне ситуације, развоја кадрова за хибридне и сајбер претње, као и очувања институционалне стабилности и друштвене кохезије.

Стратегијски документи Републике Србије у све већој мери препознају важност концепта отпорности, нарочито у Концепту тоталне одбране из 2024. године, али се још увек учача потреба за доследнијом концептуализацијом и операционализацијом овог појма у кључним безбедносним и одбрамбеним актима. Анализа актуелног безбедносног окружења показује да Србија мора развити капацитете за одговор не само на класичне, већ и на хибридне и асиметричне претње, што захтева укључивање војне професије у шире друштвене и институционалне токове.

У историјском контексту, војна професија је у Србији одиграла виталну улогу у изградњи националног идентитета и отпорности, што је нарочито изражено у временима криза и великих ратова. Савремено безбедносно окружење, обележено технолошким напретком и трансформацијом конфликта, намеће потребу за даљим развојем војне професије и

интердисциплинарним приступом. Повратак обавезног војног рока, унапређење војног образовања, развој капацитета за заштиту информационог простора и јачање цивилно-војне сарадње представљају значајне кораке у правцу изградње одрживе и свеобухватне отпорности.

На основу резултата овог рада, може се закључити да је војна професија у Републици Србији не само средство за реаговање на кризе, већ и покретачка снага за изградњу отпорног, самосвесног и безбедносно зрело позиционираног друштва.

Препоручујемо да се приликом наредне ревизије Стратегије националне безбедности и Стратегије одбране Републике Србије концепт отпорности (резилијентности) јасно дефинише као обједињени теоријски и оперативни оквир, уз његову доследну примену у анализи ризика, одређивању приоритета и планирању способности. Такође, сматрамо сврсисходним да се стандардизује усаглашени термин који ће се доследно користити у домаћој стручној и нормативној терминологији.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Abbott, A. (2014). *The system of professions: An essay on the division of expert labor*. The University of Chicago Press. (Originalno objavljeno 1988).
- [2] Beriša, H., & Barišić, I. (2024). Specifičnosti vojnog liderstva. *Megatrend revija*, 21(1), 145–164. <https://doi.org/10.5937/MegRev2401145B>
- [3] Cabinet Office. (2013). *Civil Protection Lexicon: Version 2013*. London: UK Government. Retrieved from <https://www.gov.uk/government/publications/civil-protection-lexicon>
- [4] Caforio, G. (1988). The military profession: Theories of change. *Armed Forces & Society*, 15(1), 55–69. <https://doi.org/10.1177/0095327X8801500104>
- [5] Chandler, D. (2014). *Resilience: The governance of complexity*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315773810>.
- [6] Cvetković, L., & Živanović, M. (2022, May 12). *Dojave o bombama testiraju sajber bezbednost Srbije*. Radio Slobodna Evropa. <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-sajber-bezbednost-kriminal-dojave-bombe/31846462.html>
- [7] Dimitrijević, S. (2025, January 22). *Zaštita podataka na internetu – Srbija u visokom riziku od sajber napada*. Radio-televizija Srbije. <https://www.rts.rs/lat/vesti/drustvo/5633700/sajber-napadi-zastita-podataka.html>
- [8] Dinić, J. M. (2024). *Rezilijentnost urbanih zajednica na opasnosti izazvane požarima* (Doktorska disertacija). Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti. Preuzeto 15. februara 2025. sa <https://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/22291>
- [9] European Commission & High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. (2017). *A Strategic Approach to Resilience in the EU's External Action* (Joint Communication JOIN(2017) 21 final). Brussels. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017JC0021&from=EN>
- [10] European Union. (2016). *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe – A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*. Brussels: European External Action Service. Retrieved from https://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf
- [11] European Union. (2022). *A Strategic Compass for Security and Defence – For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security*. Brussels: European External Action Service. Retrieved from https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-security-and-defence_en
- [12] Franchuk, V., Pryhunov, P., Melnyk, S., Hobela, V., & Shuprudko, N. (2023). Security environment: Theoretical and methodological principles. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 3(50), 247–255. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.50.2023.4089>
- [13] Galović, M. (2023, 20. decembar). *Vojska prati trendove u sajber bezbednosti*. Politika. <https://www.politika.rs/scc/clanak/590463/Vojska-prati-trendove-u-sajber-bezbednosti>
- [14] Grozdić, B. D. (2010). Profesionalni vojni etos i vojna profesija. *Vojno delo*, zima/2010, 275–291.
- [15] Holling, C. S. (1973). Resilience and stability of ecological systems. *Annual Review of Ecology and Systematics*, 4, 1–23. <https://doi.org/10.2307/2096802>
- [16] Huntington, S. P. (1957). *The soldier and the state*. Harvard University Press.

- [17] Janowitz, M. (1964). *The professional soldier: A social and political portrait*. The Free Press. ISBN: 9780029161807.
- [18] Juvan, J. (2022). *The Role of Armed Forces in the COVID-19 Pandemic*. *Journal of Comparative Politics*, 15(1), 78–79.
- [19] Milutinović, M. S. (2016). *Zajednička spoljna i bezbednosna politika Evropske unije i Ujedinjeno Kraljevstvo*. In *Zajednička spoljna i bezbednosna politika Evropske unije: aktuelni izazovi* (pp. 145–161). Beograd: Institut za evropske studije.
- [20] Milutinović, M. S. (2024). Značaj promene fizionomije oružanih sukoba za obrazovanje kadra oružanih snaga. *Vojno delo*, 76(4), 51–67. <https://doi.org/10.5937/vojdela2404051M>
- [21] Miljković, M., Jevtić, D., & Stojićević, S. (2022). Informaciona dimenzija bezbednosnog okruženja - osnovna obeležja. *Vojno delo*, 74(2), 18–40. <https://doi.org/10.5937/vojdela2202018M>
- [22] Ministarstvo odbrane Republike Srbije. (2010, 23. novembar). *Vojska ima najveće poverenje građana Srbije*. <https://www.mod.gov.rs/lat/2468/vojska-ima-najvece-poverenje-gradjana-srbije-2468>
- [23] Ministarstvo odbrane Republike Srbije. (2020, 9. avgust). *Vojno zdravstvo daje pun doprinos borbi protiv korona virusa*. <https://www.mod.gov.rs/lat/16292/vojno-zdravstvo-daje-pun-doprinos-borbi-protiv-korona-virusa-16292>
- [24] Ministarstvo odbrane Republike Srbije. (2020b). *Strategija odbrane Republike Srbije*. Ministarstvo odbrane Republike Srbije. Preuzeto 15. februara 2025. sa https://www.mod.gov.rs/multimedia/dodaci/prilog3_strategijaodbranesr_sr_1731677339.pdf
- [25] Ministarstvo odbrane Republike Srbije. (2024). *Koncept totalne odbrane: Sažetak*. Ministarstvo odbrane Republike Srbije. Preuzeto 15. februara 2025. sa https://www.mod.gov.rs/multimedia/dodaci/koncept_totalne_odbrane_sr/index_sr.html#p=1
- [26] Mitrović, M., & Milutinović, M. S. (2011). *Informator o sistemu odbrane Republike Srbije*. Beograd: Institut za strategijska istraživanja Ministarstva odbrane Republike Srbije i Misija OEBS-a u Republici Srbiji.
- [27] N1 Beograd. (2021, 4. jun). *Helikopteri Vojske Srbije angažovani na gašenju požara u čačanskoj „Slobodi“*. N1. <https://n1info.rs/vesti/helikopteri-vojske-srbije-gase-pozar-u-cacanskoj-slobodi/>
- [28] Narodna skupština Republike Srbije. (2019). *Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije (Službeni glasnik RS, br. 94/2019)*. Beograd: Narodna skupština Republike Srbije. Preuzeto sa <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/viewdoc?regactid=370270&doctype=reg>
- [29] NATO Allied Command Transformation. (n.d.). *Cognitive warfare*. NATO. Retrieved April 30, 2025, from <https://www.act.nato.int/activities/cognitive-warfare/>
- [30] NATO. (2022). *NATO 2022 Strategic Concept*. Brussels: North Atlantic Treaty Organization. Retrieved from <https://www.nato.int/strategic-concept>
- [31] Olivetti, E. (n.d.). *Latin-English dictionary*. Olivetti Media Communication. Retrieved February 15, 2025, from <https://www.online-latin-dictionary.com/latin-english-dictionary.php?lemma=RESILIO100>
- [32] Öztürk, M. T. (2025, March 18). *Albania, Kosovo, and Croatia sign joint declaration of cooperation on defense*. Anadolu Agency. <https://www.aa.com.tr/en/europe/albania-kosovo-and-croatia-sign-joint-declaration-of-cooperation-on-defense/3513345>
- [33] P. G. W. Glare (Ed.). (1969). *Oxford Latin dictionary*. Oxford University Press.
- [34] Parsons, T. (1954). *Essays in sociological theory*. Free Press
- [35] Popović, V. (2020, 16. maj). Vučić poslao vojsku na migrante, analitičari tvrde - predizborni marketing. *Glas Amerike*. <https://www.glasamerike.net/a/vojska-srbije-migranti-vucic-sid-ejdus-lunic-bcpb/5422555>
- [36] Radić, A. (2019, November 8). *U modernizaciju Vojske Srbije od kraja 2016 do danas uloženo oko 830 miliona evra*. Balkan Security Network. <https://www.balkansec.net/post/vojska-srbije-od-kraja-2016-do-danas-u-modernizaciju-ulo%C5%BEeno-oko-830-miliona-evra>
- [37] Radio Slobodna Evropa. (2023, 16. avgust). *Vojska možda, ali policija nikako: Koja institucija među građanima Srbije uživa najviše poverenja?*. 021.rs. <https://www.021.rs/story/Info/Srbija/350033/Vojska-mozda-ali-policija-nikako-Koja-institucija-medju-gradjanima-Srbije-uziva-najvise-poverenja.html>
- [38] Radio-televizija Srbije. (2014, 1. februar). *Snežna drama u Vojvodini, angažovana i vojska*. <https://www.rts.rs/lat/vesti/drustvo/1510163/snezna-drama-u-vojvodini-angazovana-i-vojska.html>
- [39] Republika Srbija. (2006). *Ustavni zakon za sprovođenje Ustava Republike Srbije* (Službeni glasnik RS, br. 98/2006). Preuzeto 21. mart 2025, sa <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/ustav/2006/98/2>
- [40] Republika Srbija. (2007). *Zakon o predsedniku Republike* (Službeni glasnik RS, br. 111/2007). Preuzeto 21. mart 2025, sa <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2007/111/1>

- [41] Republika Srbija. (2009). *Zakon o civilnoj službi* (Službeni glasnik RS, br. 88/2009). Preuzeto 21. mart 2025, sa <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2009/88/4>
- [42] Republika Srbija. (2010). *Zakon o Narodnoj skupštini* (Službeni glasnik RS, br. 9/2010). Preuzeto 21. mart 2025, sa <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2010/9/1>
- [43] Republika Srbija. (2013). *Zakon o Vojnobezbednosnoj agenciji i Vojnoobaveštajnoj agenciji* (Službeni glasnik RS, br. 88/2009, 55/2012 – US, 17/2013). Preuzeto 21. mart 2025, sa <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2009/88/6/20130301>
- [44] Republika Srbija. (2016). *Zakon o informacionoj bezbednosti* (Sl. glasnik RS, br. 6/2016, 94/2017, 77/2019). Službeni glasnik Republike Srbije. <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2016/6/5/reg>
- [45] Republika Srbija. (2018a). *Zakon o Vladi* (Službeni glasnik RS, br. 55/2005, 71/2005 – ispravka, 101/2007, 65/2008, 16/2011, 68/2012 – US, 72/2012, 74/2012 – US – ispravka, 7/2014 – US, 44/2014, 30/2018 – dr. zakon). Preuzeto 21. mart 2025, sa <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2005/55/1/20181029>
- [46] Republika Srbija. (2018b). *Zakon o odbrani* (Službeni glasnik RS, br. 116/2007, 88/2009, 88/2009 – dr. zakon, 104/2009 – dr. zakon, 10/2015, 36/2018). Preuzeto 21. mart 2025, sa <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2007/116/1/20180518>
- [47] Republika Srbija. (2018c). *Zakon o upotrebi Vojske Srbije i drugih snaga odbrane u multinacionalnim operacijama van granica Republike Srbije* (Službeni glasnik RS, br. 88/2009, 36/2018). Preuzeto 21. mart 2025, sa <https://pravno-informacioni-sistem.rs/viewAct/7b220007-3264-4b77-b876-d7b4cbd8a721>
- [48] Republika Srbija. (2018d). *Zakon o vojnom obrazovanju* (Službeni glasnik RS, br. 36/2018). Preuzeto 21. mart 2025, sa <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2018/36/1>
- [49] Republika Srbija. (2018e). *Zakon o vojnoj, radnoj i materijalnoj obavezi* (Službeni glasnik RS, br. 88/2009, 95/2010, 36/2018). Preuzeto 21. mart 2025, sa <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2009/88/3>
- [50] Republika Srbija. (2018f). *Zakon o proizvodnji i prometu naoružanja i vojne opreme* (Službeni glasnik RS, br. 36/2018). Preuzeto 21. mart 2025, sa <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2018/36/4>
- [51] Republika Srbija. (2021). *Ustavni zakon za sprovođenje Akta o promeni Ustava Republike Srbije* (Službeni glasnik RS, br. 115/2021). Preuzeto 21. mart 2025, sa <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/ustav/2021/115/1>
- [52] Republika Srbija. (2021). *Zakon o Vojsci Srbije* (Službeni glasnik RS, br. 116/2007, 88/2009, 101/2010 – dr. zakon, 10/2015, 88/2015 – US, 36/2018, 94/2019, 74/2021 – US). Preuzeto 21. mart 2025, sa <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2007/116/2/20210723>
- [53] Republika Srbija. (2022). *Ustav Republike Srbije* (Službeni glasnik RS, br. 98/2006, 115/2021 i 16/2022). Preuzeto 21. mart 2025, sa <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/ustav/2006/98/1/20220209>
- [54] Republika Srbija. (2023). *Zakon o ministarstvima* (Službeni glasnik RS, br. 128/2020, 116/2022, 92/2023 – dr. zakon). Preuzeto 21. mart 2025, sa <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2020/128/1/20231104>
- [55] Rhotert, A. (2024, November 10). *Zašto se Srbija sve više naoružava?* DW. <https://www.dw.com/hr/za%C5%A1to-se-srbija-sve-vi%C5%A1e-naoru%C5%BEava/a-70723530>
- [56] Simović, M. V. (2017). Migrantska kriza. *Vojno delo*, 69(1), 210–227. <https://doi.org/10.5937/vojdela1701210S>
- [57] Smerić, T. (2002). Vojna profesija, korporativne orijentacije i transformacija civilno-vojnih odnosa. *Društvena istraživanja*, 11(1(57)), 67–88.
- [58] Stanar, D. (2024). Etičko liderstvo u vojnoj profesiji i problem "prljavih ruku" u savremenim oružanim sukobima. *Politika nacionalne bezbednosti*, 27(2), 13–29. <https://doi.org/10.5937/pnb27-50828>
- [59] Stanar, D. Ž. (2023). Moralna dimenzija vojne uniforme. *Vojno delo*, 75(2), 1–13. <https://doi.org/10.5937/vojdela2302001S>
- [60] Tanjug. (2015, June 17). *Cesid: Građani najveće poverenje imaju u Vojsku*. N1. <https://n1info.rs/vesti/a69804-gradjani-najvece-poverenje-imaju-u-vojsku/>
Beogradski centar za bezbednosnu politiku. (2012, 31. maj). *Građani i dalje imaju najviše poverenja u vojsku*. <https://bezbednost.org/gradjani-i-dalje-imaju-najvise-poverenja-u-vojsku-2/>
Mihajlović, B. (2018, 8. novembar). *Istraživanje: Mladi u Srbiji najviše veruju vojsci*. Radio Slobodna Evropa. <https://www.slobodnaevropa.org/a/mladi-neoliberalizam-poverenje-konzervativizam/29589827.html>

- [61] The White House. (2011). *Presidential Policy Directive 8: National Preparedness*. Washington, DC: The White House. Retrieved from <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/03/30/presidential-policy-directive-8-national-preparedness>
- [62] Vlada Republike Srbije. (2021, 14. decembar). *Srbija otvorila Klaster 4 u pregovorima o pristupanju EU*. <https://www.srbija.gov.rs/vesti/598315/srbija-otvorila-klaster-4-u-pregovorima-o-pristupanju-eu>
- [63] Vojska Srbije. (2010, 4. novembar). *Vojska pomaže Kraljevu i okolini*. https://www.vs.rs/sr_lat/vesti/5851062E3979102EA86000C29C8A039/vojska-pomaze-kraljevu-i-okolini
- [64] Vojska Srbije. (2012, 21. avgust). *Vojska gasila požar kod Kraljeva*. https://www.vs.rs/sr_lat/vesti/5517F9C42459102F95FA000C29270931/vojska-gasila-pozar-kod-kraljeva
- [65] Vojska Srbije. (2014, 18. maj). *Vojska Srbije nastavlja sa pružanjem pomoći*. https://www.vs.rs/sr_lat/vesti/AF3CE85ADE6C11E39F6000163E135009/vojska-srbije-nastavlja-sa-pruzanjem-pomoci
- [66] Wildavsky, A. (1988). *Searching for safety* (Studies in social philosophy and policy, Vol. 10). Transaction Publishers.
- [67] Wilensky, H. L. (1964). The professionalization of everyone? *American Journal of Sociology*, 70(2), 137–158. <https://doi.org/10.1086/223790>.
- [68] World Health Organization. (2025). *COVID-19 Dashboard: Cumulative reported deaths*. WHO Data. Retrieved April 20, 2025, from <https://data.who.int/dashboards/covid19/deaths?n=o>.

THE IMPORTANCE OF THE MILITARY PROFESSION FOR RESILIENCE OF SERBIA IN A FRAGILE SECURITY ENVIRONMENT*

Milan S. Milutinović

Strategic Research Institute, Belgrade
milan.s.milutinovic@mod.gov.rs

Abstract: This paper analyzes the contribution of the military profession to strengthening the resilience of the Republic of Serbia in a fragile security environment. The study begins by defining key concepts (military profession, resilience, fragility), followed by an analysis of relevant strategic and legal documents, domestic and international academic literature, as well as illustrative examples from practice. The research shows that, since the adoption of the 2019 National Security Strategy, Serbia's immediate and broader security environment has undergone significant changes, including new geopolitical pressures, energy dependence, cyber and cognitive threats, and growing regional tensions. In this context, the role of the military profession gains renewed importance, as the Serbian Armed Forces not only fulfill their constitutional missions, but also increasingly contribute to civil protection, humanitarian care, cyber security, and regional stability. The paper emphasizes the need to strengthen cooperation between the defense sector and other institutions, the economy, and society, as well as the importance of investments in human resources, education, modernization, and the concept of total defense. It is especially recommended that the concept of resilience be more clearly defined and regulated in future revisions of key strategic documents. The paper concludes that the military profession represents one of the key pillars of Serbia's resilience, and that its further development should be based on systemic support, inter-sectoral coordination, and broader societal consensus.

Keywords: military profession, resilience, national security, fragility, Republic of Serbia, strategic documents, hybrid threats.

* This article is a result of the research project "The Military Profession in Serbia in the Contemporary Security Environment", conducted under the 2024 Research Activity Plan of the Ministry of Defence and the Serbian Armed Forces, document number: ISI DH/3/24-26.